

Rapportage

Burgerforum West-Brabant

Impressie

Burgerforum West-Brabant – in het kort (1)

In de periode mei – september 2022 is in West-Brabant een burgerforum gehouden voor de RES. Een geloot gezelschap van West-Brabanders is 5 keer bij elkaar gekomen om te praten over grootschalige opwek en wat zij belangrijk vinden voor een eerlijke verdeling van energiebronnen. Voor deze reeks van bijeenkomsten hebben we de principes van een burgerberaad gevolgd. Dat betekent dat de mensen eerst kennis hebben gemaakt met elkaar en met het vraagstuk. Vervolgens zijn we van ideeën naar adviezen gegaan en tot slot heeft het forum gestemd over de adviezen. De adviezen die op 75% of meer van de stemmen konden rekenen zijn aangenomen. West-Brabant is de eerste energieregio waar inhoudelijk met inwoners in de vorm van een burgerberaad is gepraat over grootschalige opwek. In deze rapportage een beschrijving van het proces en de adviezen die het burgerforum heeft gegeven.

Burgerforum West-Brabant – in het kort (2)

- 5 bijeenkomsten
- 35 deelnemers uit heel West-Brabant
- 17 gezamenlijke adviezen
- Over:
  - Energiebronnen
  - Energienet en opslag
  - Ruimte en landschap
  - Actief benaderen van inwoners
  - Energietransitie algemeen
- Tot stand gekomen volgens de regels van een burgerberaad:
  - Kennismaken met elkaar en het vraagstuk
  - Ideeën uitwisselen en toetsen via een deliberatief gesprek
  - Concretiseren tot adviezen
  - Stemmen

De adviezen op hoofdlijnen

Energiebronnen

Duidelijke normen toepassen voor bepalen veiligheid en beschermen gezondheid

Voor de korte termijn is het logisch om op zon en wind in te zetten, voor de lange termijn ook andere bronnen onderzoeken en daar tijdig en open over communiceren

Meer aandacht voor afval/ recycling van materialen na levensduur van duurzame opwek

Groen gas als serieuze optie onderzoeken voor de zuidelijke helft van West-Brabant

Ergienet en opslag

Verlagen van piekbelasting door energie (tijdelijk) op te slaan

Energiehubs stimuleren

Stimuleren kleinschalige opslag van energie bij particulieren

Cable pooling stimuleren

Landschap en ruimte

Locaties voor opwek kiezen op basis van kenmerken van het landschap

Logische verdeling op basis van mogelijkheden van het netwerk

Logische nationale verdeling

Betrekken van inwoners

Actief benaderen van inwoners via alle kanalen

Meer collectief organiseren van verduurzamings- en besparingsopgaven in de gebouwde omgeving

Delen lusten en lasten, op het moment dat er grootschalige opwek bij jou in de buurt komt, dan moet je daar ook van profiteren en hulp krijgen bij eventuele problemen die je ondervindt.

Energietransitie algemeen

Stimuleren van OV in gebruik, maar ook in infrastructuur

Grootgebruikers stimuleren bewuster met energieverbruik om te gaan

Nationaal/lokaal belang prevaleert boven buitenlands belang

Toelichting proces en adviezen burgerforum

Inhoudsopgave

- Burgerforum West-Brabant
  - Doel
  - Vraag
  - Samenstelling
- Het proces
- Stemproces
- Adviezen per thema
- Impressies

Proces burgerforum

Doel burgerforum West-Brabant

- De RES-regio West-Brabant wil graag samen met de samenleving stappen zetten in de ontwikkeling naar de RES 2.0. Daarom is een burgerforum samengesteld om een advies te geven over grootschalige opwek.
- De reden om voor deze vorm van participatie te kiezen is:
  - Breed inwoners betrekken
  - Ook de stemmen horen die anders zachter klinken
  - Echt samen de stap maken naar een duurzame regio
- Maar wat is een burgerforum?
  - Een burgerforum is een intensieve vorm van participatie. Waarbij een zo representatief mogelijke groep inwoners met elkaar in gesprek gaat om de politiek advies te geven.
  - In juni – september 2022 is een burgerforum georganiseerd over de verdeling van de duurzame opwek van energie in de regio.

Vraag aan het burgerforum

- De regio wil in 2030 tussen de 2 en 2,2 TWh duurzame energie opwekken. Voor 1,8 TWh is inmiddels een plek gevonden. Voor de resterende opgave (0,2 – 0,4 TWh) is dat onzeker. Door ontwikkelingen rondom het energienet moet opnieuw gekeken worden waar plek is in de regio.
- Aan het burgerforum is gevraagd wat zij als inwoners belangrijke randvoorwaarden / selectiecriteria vinden als het gaat om:
  - Energiebronnen
  - Goed benutten van het net
  - Inpassing in het landschap
  - Betrekken van inwoners
- In een proces van informeren, delibereren en adviseren komt de groep uiteindelijk tot een advies.

Samenstelling - ambitie

- Om deelnemers te werven, is een uitnodiging gestuurd naar 10.000 adressen in de regio West-Brabant. Aangevuld met gerichte werving via het netwerk van scholen en jongerenorganisaties om jongeren te interesseren om mee te doen.
- Om de opkomst te bevorderen krijgen de mensen die ingeloot zijn, voor elke bijeenkomst een vergoeding in de vorm van Bol.com bonnen, 50 euro per bijeenkomst, in totaal 250 euro voor mensen die bij alle bijeenkomsten aanwezig zijn.
- Mensen die een uitnodiging met code hebben ontvangen, konden zich aanmelden op een site. Daar was meer informatie te vinden over het forum en is nog naar enkele achtergrondkenmerken gevraagd
- Voor het burgerforum was het doel om een groep samen te stellen van 30 tot 40 mensen uit West-Brabant. Hierbij was de volgende verdeling ideaal:
  - Er zijn minimaal 2 deelnemers per gemeente, en minimaal 4 deelnemers uit Breda
  - Er zijn minimaal 12 deelnemers die in een stad of een dorp wonen en minimaal 12 deelnemers die buiten een stad of een dorp wonen.
  - Er is een evenredige verdeling over leeftijd.
  - In de selectietool is ook gevraagd naar gender (m/v/x). Bij voldoende aanmeldingen nemen we dit criterium mee in de selectie. Waarbij we streven naar een gelijke verdeling over mannen en vrouwen.

Samenstelling - definitief

- De definitieve samenstelling week uiteindelijk wel enigszins af van de geplande samenstelling, met name op leeftijd. De samenstelling van de groep was:
  - Verdeling gemeenten: 13 deelnemers wonen in de stad, 12 wonen afgelegen en de overige 8 wonen ergens tussenin.
  - Verdeling leeftijdsgroepen: het daadwerkelijke aantal lag in sommige groepen lager dan gepland. We hadden iets minder inwoners onder de 35 dan gewenst. In de andere leeftijdsgroepen waren er meer dan genoeg aanmelding. In onderstaande tabel de gewenste samenstelling en de daadwerkelijke samenstelling per leeftijdscategorie.

Leeftijd	Gepland	Daadwerkelijk
16 – 24	5	3
25 – 34	7	4
35 – 49	7	10
50 – 64	6	10
65 jaar en ouder	5	6
Totaal	30	33

- Verdeling gender: het doel van 50-50 hebben we net niet gehaald. De groep bestond uit 18 mensen die zich als man identificeren, 14 als vrouw en één iemand die zich anders identificeert.

Het proces

13 juni

Kennismaking met vraagstuk

27 juni

Werken aan een basis informatieniveau

11 juli

Met elkaar in gesprek

12
september

Van idee naar advies + stemmen

26
september

Advies afronden + stemmen

#1 - Kennismaking met vraagstuk

- Kennismaking met elkaar ('ijsbrekers')
- Beeld vormen wie de deelnemers zijn en wat ze belangrijk vinden ('over de streep')
- Wethouder Klaar Koenraad aan het woord: waar moet de regio rekening mee houden bij het maken van de plannen?
- Procestoelichting door host Jonneke Stans
- Victor van den Berg (procesregisseur RES West-Brabant) over de plannen voor duurzame energieopwek in de regio West-Brabant zoals deze staan beschreven in de RES
- Stemming over procesvoorstellen voor het burgerberaad, namelijk: inrichting van het burgerforum, interne verslaglegging en externe communicatie.
- Stemming over de invulling van sessie #2. Daarbij ging het over werken aan een gelijk kennis niveau, de gewenste experts en over aandachtspunten voor de experts.

#2 - Werken aan een basis informatieniveau

- Welkom en terugblik door host Jan Maessen
- Welke afwegingen spelen bij de RES mee, wat is de vraag aan het burgerforum en waar staan we nu in het proces van het burgerberaad?
- Vier experts aan het woord over de onderwerpen gekozen door deelnemers:
  - Brede verhaal energietransitie door Timo Lagarde (bureau Groen Licht)
  - Elektriciteitsnetwerk door Mary van der Torre (Enexis)
  - Landschap door Liselore Burgmans (ontwerpbureau LOS)
  - Perspectief jongeren door Tom van Sittert (JongRES)
- Iedere expert gaf een korte presentatie. Vervolgens was er tijd voor deelnemers om met elkaar aan tafel vragen voor de expert te formuleren. Per groep werd één vraag plenair gesteld en door de expert beantwoord.

#3 - Met elkaar in gesprek

- Presentatie van expert Edwin Weijtmans (provincie Noord-Brabant) over energieopslag. Ook hier hadden de groepen weer gelegenheid om plenair vragen te stellen.
- Deelnemers vroegen of de vraag aan het burgerforum verduidelijkt kon worden. De verduidelijking van de vraag werd toen gegeven.
- Deelnemers gingen in verschillende samenstellingen aan de slag met het bedenken van ideeën binnen vijf thema's. Er waren vijf gespreksrondes. Bij iedere gespreksronde wisselden deelnemers van tafel, zodat zij over alle vijf de thema's met elkaar in gesprek gingen. De vijf thema's waren: energiebronnen, energienet en opslag, ruimte en landschap, betrekken van inwoners en energietransitie algemeen.
- Tijdens de gespreksrondes kwamen deelnemers samen tot ideeën voor het thema. Deze ideeën vormen straks de basis voor de gezamenlijke adviezen van het burgerforum

#4 - Van idee naar advies + stemmen

- Victor van den Bergkort blikte terug op het burgerberaad. Ook blikte hij vooruit op het verdere proces van het burgerforum en waar het moet het advies toe moet leiden.
- Toelichting onderzoek door Mary van der Torre van Enexis. Door de RES West-Brabant is gevraagd om drie optimalisatiesporen te verkennen: Lichte verschuiving (1), Systeemefficiëntie (2) en Innovatie (3). Dit zijn theoretische denkrichtingen over het invullen van de RES 2.0 ambitie. Enexis is gevraagd een kwalitatieve duiding te geven over de mogelijke relatie van verschillende sporen tot de netimpact.
- Host Jonneke Stans: wat maakt een beleidsadvies een beleidsadvies? Plus tips om tot een goed beleidsadvies te komen.
- In drie rondes gingen we aan de slag om de ideeën uit te werken tot adviezen en hierover te stemmen:
  - Ronde 1: van idee naar concept – deelnemers werden gevraagd om eerst persoonlijk een top-3 te formuleren van de belangrijkste ideeën en aan de hand daarvan vrij rond te lopen tussen de tafels (open space).
  - Ronde 2: van concept naar advies – de concepten werden één voor één gezamenlijk aan tafel uitgewerkt tot adviezen. Iedere gespreksleider behandelde de conceptadviezen van diens thema.
  - Ronde 3: stemmen over adviezen – de deelnemers stemmen over de geformuleerde adviezen.

#5 - Advies afronden + stemmen

- Resultaat sessie #4: vier aangenomen adviezen, elf nog aan te scherpen. Vandaag gingen we aan de slag met adviezen aanscherpen en mogelijke nieuwe adviezen.
- Reflectie van vanuit het programmateam op de voorlopige adviezen
- Via een Mentimeter werd geïnventariseerd welke onderwerpen nog ontbreken. Duidelijke lijn: advies opnemen over besparen van energie.
- Vervolgens ging de groep aan de slag met het aanscherpen van de lichtgroene en oranje adviezen. Daarnaast maakten zij nieuwe adviezen maken op basis van de brainstorm.
- Laatste check adviezen - deelnemers werden mensen expliciet uitgenodigd om op zoek te gaan naar degene waarvan je weet dat hij/zij wellicht anders over een bepaald advies denkt.
- Stemming over adviezen – resultaat: 17 aangenomen adviezen in totaal
- Tot slot werd feestelijk gemarkeerd dat de groep het proces heeft voltooid

Gespreksbegeleiding + stemproces

Gespreksbegeleiding?

- Om de tafelgesprekken in goede banen te leiden zijn gespreksbegeleiders ingezet. De tafelbegeleiders waren grotendeels medewerkers van gemeenten uit de regio en van het Waterschap Brabantse Delta. De tafelbegeleiders hadden voornamelijk als taak de gesprekken aan tafel te modereren en ervoor te zorgen dat iedereen de ruimte kreeg om input te leveren.
- Een notulist maakte aantekeningen voor verslaggeving van de bijeenkomst, dit was – met goedkeuring van de deelnemers – iemand vanuit Waterschap Brabantse Delta of iemand van bureau EMMA / Code Groen Communicatie.
- Voorafgaand aan het burgerforum kregen de tafelbegeleiders een briefing om ze voor te bereiden op hun rol. Hierbij werd uitleg gegeven in het algemeen over het burgerforum het doel van de bijeenkomsten. Ook werd de rol van gespreksbegeleider toegelicht. Voorafgaand aan elke bijeenkomst vond voor de gespreksbegeleiders een korte briefing van +/- een half uur plaats.

Hoe zag het stemmen eruit?

- 75% nodig om een advies aan te nemen.
- Als het duidelijk is dat 75% voor is (groen), wordt het advies overgenomen
- Hoe stem ik?
  - Groen = ik ben het eens met het advies
  - Geel = ik kan me in principe vinden in het advies, maar ik heb aanvullingen
  - Rood = ik ben het oneens met het advies
- In sessie 4 en 5 werd er gestemd over de inhoud. Afgewezen adviezen uit sessie 4 konden aangescherpt worden in sessie 5 en hierna werden deze weer ter stemming gebracht. Tijdens de laatste sessie is er alleen met groen en rood gestemd.

Toosten op het resultaat

Adviezen per thema

Thema #1: Energiebronnen

1. Veiligheid en gezondheid

- *Wat zien we?* We zien soms risico's ontstaan rondom energiebronnen in de verschillende fasen (van installatie tot sloop) met gevolgen voor het welbevinden van mens en dier.
- *Wat willen we?* We adviseren dat het welbevinden van mens en dier rondom energiebronnen wordt meegenomen in de afweging voor de keuze van de energiebron en de locatie.
- *Hoe gaan we dit bereiken?* Hanteer de vigerende normen t.a.v. milieu en volksgezondheid. Houd flexibiliteit om normen te wijzigen (aanscherpen of versoepelen) in de toekomst. Deze normen moeten wel duidelijk zijn. Hiermee wordt bedoeld dat normen te raadplegen zijn met een uitleg waar ze vandaan komen.

2. Mogelijke energiebronnen

- *Wat zien we?* We zien dat er momenteel veel focus is op zon en wind. Maar dit is niet voldoende. Toch blijkt het lastig om andere energiebronnen te introduceren en ook echt uit te voeren. Keuzen voor technieken in het verleden mogen niet bepalend zijn voor technieken in de toekomst. Kortom, we moeten voorkomen dat we over 50 jaar nog steeds voor zon en wind kiezen, omdat het de makkelijke weg is.
- *Wat willen we?* We adviseren om andere energiebronnen (dan zon/wind) mee te nemen in de doelstellingen voor opwek.
  - Korte termijn (2030): Zet in op huidige technieken. Bijvoorbeeld: zon/wind, kernenergie, groengas etc.
  - Lange termijn (na 2030): Er moet ijkpunt zijn waarop we nieuwe energiebronnen bekijken en kunnen introduceren. Bijvoorbeeld: kernenergie, getijden, biomassa, blauwe stroom, geothermie, alles wat we nog niet weten.
- *Hoe gaan we dit bereiken?* (i) Stimuleer onderzoek en communiceer hierover. (ii) Stimuleer andere bronnen (bijvoorbeeld door regelgeving en vergunningverlening). (iii) Maak taboes bespreekbaar (denk hierbij aan de taboes rondom geothermie en kernenergie).

Thema #1: Energiebronnen

3. Afval /recycling

- *Wat zien we?* We voorzien dat energiebronnen afvalstromen veroorzaken. Hierbij gaat het om allerlei energiebronnen: wind en zon, batterijen, kernafval.
- *Wat willen we?* We adviseren de afvalstroom en recyclebaarheid mee te nemen in de afweging voor de keuze van de energiebron.
- *Hoe gaan we dat bereiken?* (i) Kijk naar de vergunningverlening van de energiebron (bijvoorbeeld de optie om de verwijderingsbijdrage te introduceren). (ii) Stimuleer het “opruimen” van de afvalstroom (bijvoorbeeld door middel van subsidies). Stop niet alleen geld in de opwek van energie, maar neem ook de afvalstroom mee.

4. Groen gas

- *Wat zien we?* De zuidelijke gemeenten in het RES gebied hebben geen concrete doelstelling voor duurzame energie opwek tot 2030. Voor een deel is dit te verklaren door gebrek aan grootschalige afnemers, relatief weinig wind, netschaarste en gebrek aan lokaal draagvlak. Echter, in deze gemeenten is productie van Groen Gas via vergisting van mest prima te realiseren. Groen Gas kan via bestaande aardgasleidingen worden getransporteerd en opgeslagen. Hiermee kunnen tientallen GWh per jaar worden gerealiseerd. Mede omdat dit nu niet meetelt in de RES doelstellingen is hiervoor weinig politieke interesse.
- *Wat willen we?* Productie van Groen Gas is een duurzame en betaalbare aanvulling op de productie van groene stroom, en kan een wezenlijke bijdrage leveren aan de energietransitie. Daarom is het een waardevol onderdeel van de Regionale Energie Strategie.
- *Hoe gaan we dat bereiken?*
  - i. Definieer concrete doelstellingen (vóór 2030) op gebied van productie van Groen Gas, en maak deze integraal onderdeel van de RES doelstellingen voor duurzame energie opwek.
  - ii. Faciliteer productie van Groen Gas door ondersteuning in vergunningverlening en eventuele aanpassingen in het bestemmingsplannen.
  - iii. Stimuleer lokale initiatieven door kennisontwikkeling/kennisdeling op gebied van Groen Gas

Thema #2: Energienet en Opslag

1. De piekbelasting op het elektriciteitsnet verlagen door elektriciteit tijdens piekmomenten om te zetten in andere energiedragers. Dit kan door op plekken van grootschalige energieopwekking energie voor korte- en lange termijn op te slaan en/of om te zetten.
2. De piekbelasting drukken door energiehubs op bedrijventerreinen en nabij grootverbruikers te stimuleren waarbij opwek, gebruik en opslag dicht bij elkaar liggen.
3.
  - *Wat zien we?* Particulieren schaffen geen (kleinschalige) opslag van energie aan.
  - *Wat willen we?* Stimuleren dat ze het zelf gaan doen door het financieel meer aantrekkelijk te maken. Bijvoorbeeld door middel van subsidies of het stimuleren van een variabel energietarief.
  - *Hoe gaan we dit bereiken?* Prijsprikkels / stimulans zoals hierboven genoemd.
4.
  - *Wat zien we?* Solo wind en solo zon projecten die niet dezelfde kabel gebruiken.
  - *Wat willen we?* Op plekken waar windparken komen ook bijvoorbeeld zonnepaneelparken (waar het landschappelijk kan) verplichten.
  - *Hoe gaan we dit bereiken?* Bij de ontwikkelfase de mogelijkheden verkennen. Denk aan kabel deling, oftewel optimale benutting door middel van delen. Plus bijvoorbeeld bij de vergunningsverlening meenemen.

Thema #3: Landschappelijke Inpassing

1. Locatie

- *Wat zien we?* Locatiekeuzes van zoekgebieden zijn vaak ingevuld door ontwikkelaars
- *Wat willen we?* Objectieve locatiekeuze op basis van: grondsoort, landschap, cultuur historie, afname / verbruik, natuur / biodiversiteit, aanwezige infrastructuur.
- *Hoe gaan we dat bereiken?*
  - Door het opstellen van een afwegingskader (zie bovenstaande punten) dat breder is dan de huidige RES-uitgangspunten;
  - Door vooraf te communiceren aan inwoners ---> duidelijk & transparant;
  - Door een klankbordgroep met experts en lokale inwoners / verenigingen die het gebied kennen.

2. Logische verdeling

- *Wat zien we?* De combinatie van zon en wind past niet voor elke gemeente. Er liggen lokale plannen en elke gemeente moet lasten dragen.
- *Wat willen we?* Opwekken beter aansluiten op het bestaand netwerk. Grote opwek bij grote afname.
- *Hoe gaan we dat bereiken?* Door middel van een regionaal plan waarbij gemeenten van elkaars zon en wind opwek gebruik kunnen maken (stuivertje wisselen). Goed passend bij het bestaande landschap (lijnen, grondsoort). Dat doen we met inspraak voor inwoners.

Thema #3: Landschappelijke Inpassing

3. Logische nationale verdeling

- *Wat zien we?* Verdeling van energie opwek is regionaal verdeeld. Er kan blijken dat het landschap ongeschikt is tijdens het realiseren van de plannen.
- *Wat willen we?* Een praktische verdeling van energie opwek, waarbij vooral wordt gekeken naar het type landschap dat we in Nederland hebben.
- *Hoe gaan we dat bereiken?* Wanneer regionaal problemen opduiken door het type landschap kan er nationaal herbeoordeeld worden waar de energieopwek het beste gerealiseerd kan worden. Denk aan meer wind langs de kust en meer zon op dak in steden. Op basis hiervan worden de regionale plannen aangepast.

Thema #4: Betrekken van Inwoners

1. Actief benaderen inwoners

- *Wat zien we?* Inwoners zijn onvoldoende geïnformeerd
- *Wat willen we?* Zo breed mogelijk communiceren / informeren van iedereen.
- *Hoe kunnen we dat bereiken?* Online, de wijk in, onderwijs, buurthuis, uitlegborden.

2. Lusten en lasten (deel 1)

- *Wat zien we?* We zien dat niet alle woningen geschikt zijn voor alle maatregelen. Soms zijn investeringen op individueel niveau te hoog. Maar als je ze collectief maakt, kan het soms wel.
- *Wat willen we?* We willen lusten en lasten eerlijk goed verdelen. We willen het verduurzamen van onze leefomgeving voor iedereen bereikbaar maken.
- *Hoe kunnen we dat bereiken?* Ga na hoe het mogelijk is om bepaalde functies (bijvoorbeeld: zonnepanelen, opslag, VVE constructie met andere inwoners, appartementencomplex) collectief te organiseren. De opbrengsten vloeien terug naar de bewoners/deelnemers.

3. Lusten en lasten (deel 2)

- *Wat zien we?* We zien dat bewoners juist vooral de lasten ervaren van diverse energiebronnen. Denk aan: horizonvervuiling; slagschaduw; geluidsoverlast
- *Wat willen we?* Zorg dat de bewoners die hier vooral mee te maken hebben ook voordeel hebben van deze energiebronnen in hun nabijheid
- *Actie:* Verdeling van lusten en lasten. Denk aan: energierekening; bijdrage in waardevermindering woning; en hulp bij problemen ontstaan ten gevolge van deze lasten.

Thema #5: Energietransitie Algemeen

1. Stimuleren OV

- *Wat zien we?*
  - Wegennet in Nederland raakt overvol. Veel mensen zitten alleen in de auto. We stoten veel broeikasgassen uit met personenvervoer.
  - OV netwerk is afgekalfd. Minder toegankelijk voor mensen.
- *Wat willen we?*
  - Een krachtig Openbaar Vervoer systeem in de regio West Brabant.
  - Betaalbaar voor de consument, o.b.v. duurzame energie, met fijnmazige dekking binnen de hele regio.
  - Consumenten stimuleren om, waar mogelijk, het OV te pakken, i.p.v. de eigen auto.
  - Netwerk weer dichter bij de mensen: opstaphaltes. OV moet meer aansluiten op gemak voor de gebruikers
- *Hoe gaan we dat bereiken?*
  - We moeten hiervoor investeren in het OV, en tegelijkertijd de prijzen omlaag brengen. Dat betekent dat de overheid fors moet bijspringen
  - Om het OV aantrekkelijk te maken moeten er meer verbindingen komen. Dat betekent meer stations, meer bussen, uitbreiding van de dienstregeling, meer mensen werven die in het OV gaan werken.
  - Verleiding groter maken om de auto te laten staan, opstapplaatsen bij scholen etc.
  - Financiering nog een vraag: hoe te organiseren? Campagnes richting inwoners (het kan ook minder/anders).
  - De provincie / gemeenten moeten hieraan werken. En het agenderen op rijksniveau.

Korte termijn: Prijzen verlagen, waarbij wordt gekeken naar draagkracht van de consumenten. Mensen met een kleinere portemonnee hoeven minder te betalen voor OV .

Lange termijn: OV aantrekkelijker maken door te investeren in bereikbaarheid (stations) frequentie (aantal bussen en chauffeurs) en verminderen van uitstoot door bussen met een verbrandingsmotor uit te faseren voor elektrische/waterstofbussen

Thema #5: Energietransitie Algemeen

2. Grootgebruikers stimuleren bewuster met energieverbruik om te gaan

• *Wat zien we?*

- Grootgebruikers gebruiken veel energie, en nemen daarmee veel capaciteit op het net op. Daarvoor worden ze nog beloond met kortingen op bulk energie leveringen.
- Er is daardoor minder ruimte voor andere maatschappelijke initiatieven die capaciteit op energienet nodig hebben, zoals een woonwijk of een ziekenhuis.

• *Wat willen we?* Grootgebruikers die bewuster omgaan met hun energie en ook publiekelijk verantwoordelijk gehouden kunnen worden als ze dat niet doen.

• *Hoe gaan we dat bereiken?*

- Naast een financieel jaarverslag, delen grote bedrijven ook een energie jaarverslag. Hierin leggen zij verantwoording af over hun energieverbruik, hun energiebesparing en de eigen energie opwek.
- Er wordt een energie waakhond geformeerd die bedrijven controleert op hun energieverbruik, - besparing en -opwek.
- Er worden criteria geformuleerd, zoals een x % energiebesparing per jaar, of een y % eigen opwek van energie.
- Belonen (niet alleen financieel) + handhaven d.m.v. sancties.

Thema #5: Energietransitie Algemeen

3. Nationaal/lokaal belang prevaleert boven buitenlands belang

- *Wat zien we?* In Nederland vestigen zich frequent bedrijven met initiatieven die veel energie vragen, maar weinig werkgelegenheid leveren. Deze initiatieven kunnen ten koste gaan van lokale initiatieven, die daardoor geen / pas later een aansluiting op het elektriciteitsnet kunnen krijgen.
- *Wat willen we?* Een energieklimaat waar als eerste gekeken wordt naar het lokale belang. Dit kan ook betekenen dat een internationaal initiatief, waar wel werkgelegenheid uitkomt, een groot lokaal belang heeft. Maar een datacenter waar geen werkgelegenheid uit komt, scoort dan qua lokaal belang laag
- *Hoe gaan we dat bereiken?*
  - In de wachtrij mag de netbeheerder lokale initiatieven, zoals een woonwijk, voorrang geven boven een datacenter van facebook.
  - Internationale initiatieven die weinig bijdragen aan lokaal belang, krijgen een extra belastingheffing. De baten hiervan vloeien terug naar lokale initiatieven in de energietransitie, zoals het verzwaren van het elektriciteitsnet, of innovatieve vormen van opwek.
  - We bereiken het met de netbeheerder en de gemeenten.

Afgewezen adviezen

Thema #2: Energienet en Opslag

1. *Wat zien we?* Piekbelasting op het net bij nieuwbouwwijken door terug levering.

Wat willen we? Piekbelasting temperen door het stimuleren van de afname bij piekbelasting net en/of stimuleren toename opslag.

Hoe gaan we dit bereiken? Bij de ontwikkeling van een nieuwbouwwijk aanpakken.

2. Tijdens piekmomenten zoetwater oppompen naar een hoger gelegen opslag/retentiegebied en deze (eventueel in een drogere periode) gebruiken om energie mee op te wekken.
3. Ondercapaciteit op het net aanpakken door regionaal druk uit te oefenen op netbeheerders om maximale inzet te krijgen.

Thema #4: Betrekken van Inwoners

1. *Concreet maken*

- *Wat zien we?* Sommigen zien door de bomen het bos niet meer. Er is onduidelijkheid over de mogelijkheden om je huis te verduurzamen.
- *Wat willen we?* Concreet maken wat we bedoelen.
- *Hoe kunnen we dat bereiken?*
  - Ga na wat de potentie is van voorbeeldwoning(en). Zorg voor fysieke ontmoetingsplek(ken) in de wijk voor het delen van informatie.
  - Doe dat door middel van voorbeeldwoningen, mobiele voorbeeldwoningen.
  - Maak duidelijk wat de prijzen van maatregelen voor opslag en besparing (financiële prikkel, voordeel) zijn.

2. *Wat zien we?* Inwoners zien niet vaak wat anderen doen terwijl je wordt verplicht te verduurzamen.

Wat willen we? Lokale financiële bijdrage naar draagkracht.

Hoe gaan we dit bereiken? Duurzaamheidsbelasting bij bedrijven

3. *Visueel maken van aanpassingen*

- Denk daarbij aan maquettes + 3D visualisaties voor betere beeldvorming. Bijvoorbeeld voor inpassing van windmolens.